

КОМПЮТЪРЕН ПОДХОД КЪМ МНОГОВАРИАНТНОСТТА В ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Милена Първанова¹, Иван Дрънков², Любомир Мешеков³

^{1, 2, 3} Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София, e-mail: Purvanova@mgu.bg

РЕЗЮМЕ. В доклада се разглежда задачата за даване на лексически и синтактични варианти в учебните преводи от и на чужд език. Проблем при многовариантността е оформлението. Представят се няколко начина за компютърното му разрешение, съобразени с познанията и опита на авторския колектив по текстообработка към настоящия момент. Основаваме се на текстообработващите възможности на програма Microsoft® Word 10 с примери от текстове за превод от и на английски език, разработвани в модула по „Специализиран език“ във II курс в специалност „Компютърни технологии в инженерната дейност“ в МГУ „Св. Иван Рилски“. Проследяват се с илюстрации преимуществата и недостатъците на всяко от компютърните решения. Подходите за решение на проблема с многовариантността са приложими за всички езици и нива на преподаване на чужд език на студенти.

Ключови думи: ЧЕО, учебен превод, прав превод, обратен превод, междупредметни връзки, многовариантност, текстообработка

A COMPUTER APPROACH TO THE ISSUE OF MULTIPLE VARIANTS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

MILENA PURVANOVA¹, IVAN DRUNKOV², LYUBOMIR MESHEKOV³

^{1, 2, 3} University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700 Sofia, e-mail: Purvanova@mgu.bg

ABSTRACT. The article focuses on the issue of giving lexical and syntax variants in translating from and into a foreign language for study purposes. Considering that layout is a problem with multiple variants, we introduce a number of computer solutions to the above. They are all in conformity with the team of authors' current knowledge and command of word processing. Our activities are based on the word processing resources of the Microsoft® Word 10 programme. The examples given are from texts for translation from and into English that are used within the module of English for Special Purposes taught to second-year students of Computer Technology in Engineering at the University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski". Examples are given to illustrate the advantages and disadvantages of each formatting solution. The solutions offered to the problem of multiple variants are applicable to all languages and training levels in the foreign language teaching of university students.

Keywords: FLT, ESP, translation, back translation, interdisciplinary approach, multiple variants, word processing

Въведение

Способността за учене и за осмисляне на опита, придобит в процеса на учене, е ключова концепция в образованието. Тя е и в основата на провежданото в МГУ „Св. Иван Рилски“ чуждоезиково обучение. В съвременен аспект целта на обучението по чужд език е то да стане осъзната необходимост, защото само чрез осъзнаване на такава необходимост може успешно да се премине през поредицата от стъпки в процеса на обучението, водещи до реализация на езиковия потенциал на студента в чуждоезикова среда.

Пример за постигане на тази цел са студентите от специалността „Компютърни технологии в инженерната дейност“, в частност съавторите на този доклад, които започват да съчетават обучение и професионални изяви по специалността си още в началните курсове във ВУЗ. Техният опит при работа с компютърни програми и приложения е съчетан с обучението им по английски език, т.е. налице е интердисциплинарен подход. Резултатът от стъпките, през които минава чуждоезиковото им обучение

на този етап от цялостното им обучение в МГУ, е представен в настоящата статия.

Организация на обучението

Чуждоезиковото обучение в МГУ се основава на усвоените в средния курс на обучение езикови знания, които биват доразвивани до ниво на осъзната самооценка на постигнатите резултати. Тази самооценка студентите могат да направят най-вярно по отношение на справянето със задания, свързани с конкретната специалност, в която се обучават. Затова и чуждоезиковите задачи са ориентирани към изпълнението на точно такива задания. Пример за подобни междупредметни връзки е чуждоезиковото обучение в модула по специализиран чужд език, който е част от учебните програми за всички специалности в МГУ.

В специалност „Компютърни технологии в инженерната дейност“ обучението по английски език е задължително. Групите се обучават извън общия поток в МЕМФ и съответно не са разделени според нивото им на предварително владение на английския език. При тази

специалност обучението по английски език е с по-дълъг срок, като преимущество е, че може много отрано да се наблегне на обучението по специализиран английски език. Модулът по специализиран чужд език за някои групи (конкретно за групата на студентите-съавтори на настоящата статия) започва още в I курс, предвид повисокото общоезиково ниво на студентите, и продължава до края на IV курс. Постепенност на извършването на езиковите задачи, градиране на степента на трудност на задачите, непрекъсната тренировка на овладяването на чуждоезикови умения и трайност на получените знания са предимствата на така организираното чуждоезиково обучение в специалността.

След обзор на основните езикови категории и структури в английския език през първия и част от втория семестър на I курс, преминаваме към т.нар. „специализирано чуждоезиково обучение“ (или на английски ез. *English for special purposes*, или ESP). Базирайки се на основни езикови структури, ги включваме в употреба със специална терминология, постигайки т.нар. специализиран дискурс. В началните етапи на специализираното чуждоезиково обучение, които през последните 2 години в спец. КТИД са изтеглени в края на I и началото на II курс, този дискурс включва терминологично разпознаване и терминологично производство. Второто може да се проявява както в производство на компютърни термини при прав превод (от английски език на български), така и при обратен превод (от български език на английски). Упражненията са ежеседмични, включени са както в устен, така и в писмен дискурс във вид на петминутки, целящи автоматизиране на възпроизвеждането на отделни компютърни термини от и на английски или от и на български език.

Увеличаването на терминологичния запас на студентите, започнат през този начален етап, продължава през целия останал курс по чуждоезиково обучение.

Постановка на проблема

Едва след етапа на научаване как първоначално се създава и поддържа терминологичен речников фонд, се пристъпва към включването на терминологичните единици в синтактични структури. Това става, когато според учебния план на специалността студентите са преминали обучение по дисциплините „Въведение в компютърните технологии“ и „Основи на програмирането“ в профилиращата катедра. Именно тези дисциплини са фундамента, върху който стъпваме за решението на езиковия проблем, обект на настоящата разработка.

На този етап от чуждоезиковото обучение на студентите вече се извършва терминологично и граматическо производство и, естествено, учебните единици вече не са лексически, а са на ниво изречение, абзац и текст. Правият и обратен превод продължават да са водещите езикови дейности. С оглед изпълнението на езикови задачи на занятията и за домашно се представят множество по-дълги или по-кратки преводи, целящи систематичен тренинг на основни езикови и терминологични единици и структури. Тъй като логиката на изложение на студентите е различна, неминуемо се стига до обмисляне и представяне на варианти за превод. Именно тук е

задачата на преподавателя да научи студентите да не се боят от многовариантността при превод, а да я представят чрез балансиран набор от различни лингвистични елементи, които да представят систематизирано на вниманието на състудентите - за обсъждане или на преподавателя - за проверка. Така се обогатяват изказните средства, с които курсистите си служат при езикова комуникация, като чрез повторения те се и автоматизират.

На ниво устна комуникация многовариантността при превод се изразява в изброяване на лексически единици или синтактични структури. Но на ниво писмена комуникация картината се усложнява, тъй като визуализирането на вариантите е резултат от различна индивидуална компетентност при боравене с компютърни приложения.

Решения на проблема

На този среден етап от компютърна и чуждоезикова компетентност се базираме на употребата на тексто-обработваща програма *Microsoft® Word 10* с нейните функции и възможности за въвеждане и представяне на текст. Преминаваме през следните опции за визуално представяне на многовариантност в учебните преводи:

1. Лексическо изброяване по хоризонтала в изречението/текста посредством общоразпознаваеми символи за изброяване като наклонена черта (/) или точка и запетая (;)

Ето няколко примера от свързан текст, използван за учебен превод в модула по специализиран английски език във II курс в спец. КТИД:

Текст:

One Call is a remote control unit that will control them all without having to be preprogrammed at the factory.

Превод с варианти:

One Call е дистанционно, което ще може да ги контролира всичките, без да се налага да бъде предварително програмирано в завода / фабриката.

Или:

Текст:

The advantage of One Call, developed by Universal Electronics of Ohio, is that it can be updated at will.

Превод с варианти:

Предимството на One Call, разработено от компанията „Юнивърсъл Електроникс“ от Охайо, е, че то може по всяко време да бъде осъвременено / ълдейтвано.

Или:

Текст:

As audio signals run through the wire coils in the handset's earpiece, they generate a weak electromagnetic field that leaks into the surroundings.

Превод с варианти:

Когато звуковият сигнал минава през бобината / намотките в частта за слушане на слушалката, той генерира слабо електромагнитно поле, което се разпръсква наоколо.

Или:

Текст:

Universal continually updates its database with the codes needed for new equipment, so the introduction of new models should not make One Call obsolete.

Превод с варианти:

Компанията „Юнивърсъл“ непрекъснато обновява базата данни с кодове, нужни за ново оборудване, така че пускането на пазара / въвеждането на нови модели [техника] няма да направи One Call отживелица.

Недостатък на това изобразяване е, че е приложимо за идентични езикови единици, напр. съществителни, сказуеми, определения с точно фиксирано място в изречението. Ако за вариант на превод разполагаме с подълга синтактична структура, визуалното възприемане се затормозява, защото се налага да се връщаме назад в изречението и да търсим откъде започва заместването с новата структура. Например:

Текст:

Many modern homes house a variety of electronic clutter, including TVs, video recorders, satellite and audio equipment.

Превод с варианти:

Много съвременни домове съдържат разнообразие от електронни прибори / уреди / джаджи, в това число и / включително телевизори, видео записващи устройства, сателити и аудио оборудване.

Или още по-видно:

Текст:

All it takes is a call to Universal's service line.

Превод с варианти:

Всичко, което е необходимо, е / Необходимо е само да позвъните на клиентската телефонна линия / линията за обслужване на клиенти / телефона на потребителя / за клиенти.

2. Лексическо изброяване по вертикала в изречението/ текста.

За илюстрация даваме същите преводи с вариантите от по-горе:

One Call е дистанционно, което ще може да ги контролира всичките, без да се налага да бъде предварително програмирано в завода.

фабриката.

Или:

Предимството на One Call, разработено от компанията „Юнивърсъл Електроникс“ от Охайо, е, че то може по всяко време да бъде осъвременено.

ълдействено.

Или:

Когато звуковият сигнал минава през бобината намотките в частта за слушане на слушалката, той генерира слабо електромагнитно поле, което се разпръсква наоколо.

Или:

Компанията „Юнивърсъл“ непрекъснато обновява базата данни с кодове, нужни за ново оборудване, така че пускането на пазара на нови модели [техника] няма въвеждането да направи One Call отживелица.

Два са често предлаганите от курсистите подхода за такова предаване на варианти:

2а) чрез подравняване на изброените варианти с клавиши за табулация и шпация.

Недостатъци при този подход са, че:

- степента на автоматизираност на техническото помощно средство е много ниска;

- поради увеличената доза ръчна работа подравняването може да не е прецизно. Това става особено видно при преформатиране на текста и тогава се налага повторен преглед и подравняване на вариантите.

Ето пример за „разбъркването“ на текста при промяна на някои от параметрите на изречението, например шрифта (в този случай Arial Narrow от размер 10 на размер 12):

One Call е дистанционно, което ще може да ги контролира всичките, без да се налага да бъде предварително програмирано в завода. фабриката.

Или още по-видно:

Компанията „Юнивърсъл“ непрекъснато обновява базата данни с кодове, нужни за ново оборудване, така че пускането на пазара на нови модели [техника] няма въвеждането да направи One Call отживелица.

2б) чрез използване възможностите на табличното представяне на информацията. Етапите за такова визуално представяне са обусловени от възможностите за създаване и работа с таблица, вградени в Microsoft® Word:

Table → Insert table → Table size и AutoFit behaviour → избират се необходимите параметри (напр. от падащото меню с опции за AutoFit behavior маркираме полето AutoFit to contents). Ето как би изглеждало едно от преждеизползваните изречения от нашия учебен превод:

Най-напред вмъкваме таблица със заложените параметри: размер на таблицата (с немного голям брой редове и колони) и автоматично оразмеряване на клетките (автоматично увеличаване или намаляване на размера на клетката спрямо съдържанието на вкараните в нея данни). Засега таблицата би имала следния вид:

След това във всяка клетка от таблицата се попълват последователно лексическите единици от превода, а вариантите на лексическата единица се добавят в клетката непосредствено отдолу:

One Call	е	дистанционно,
което	ще може	да ги контролира
всичките,	без	да се налага
да бъде	предварително	програмирано
в завода.		
във фабриката.		

Накрая границите в таблицата може да се маркират и да се скрият, така че на екран да остане само подравненият текст:

One Call	е	дистанционно,
което	ще може	да ги контролира
всичките,	без	да се налага
да бъде	предварително	програмирано
в завода.		
във фабриката.		

Недостатък на това таблично представяне е, че заради различната дължина на лексическите единици в клетките текстът се вижда като доста „разлят“ и дълъг. А и в клетките не бива да се вмъква по-дълъг текст (напр. фрази или цели синтактични структури), защото в клетката те се визуализират на няколко реда и това обърква възприемането на движението на основния текст по основния ред и затормозява многовариантността. Вижете следната синтактична промяна на втория ред:

<i>One Call</i>	<i>е</i>	<i>дистанционно,</i>
<i>което</i>	<i>ще може да ги контролира</i>	<i>всичките,</i>
<i>без да се налага</i>	<i>да бъде</i>	<i>предварително</i>
<i>програмирано</i>	<i>в завода.</i>	
	<i>във фабриката.</i>	

Сравнете крайния вариант на преведеното изречение и вариантите му при скриване на границите в таблицата. Резултатът е далеч от онази подредба и пригледност в представянето, към които се стремим при тази задача:

<i>One Call</i>	<i>е</i>	<i>дистанционно,</i>
<i>което</i>	<i>ще може да ги контролира</i>	<i>всичките,</i>
<i>без да се налага</i>	<i>да бъде</i>	<i>предварително</i>
<i>програмирано</i>	<i>в завода.</i>	
	<i>във фабриката.</i>	

При опит да се представи текст с варианти в клетките на таблица, създадена с програма Microsoft® Excel, гореспоменатите недостатъци на табличното визуализиране не се избягват.

3. Съставяне на програма за представяне на варианти:

Много добро решение на учебните цели, които си поставяме в такива упражнения/домашни задания по превод, предоставят текстообработващите възможности, вградени в програма Microsoft® Word (особеност е, че пакетът не се поддържа във версии по-стари от Windows7). Използваме възможностите за вкарване на математически параметри, по-конкретно обозначения за равенства/формули (Equations). Следваме следния алгоритъм при работа със списъка от задачи:

Insert → Equation → от падащото меню с инструментариума за създаване на формули Equation tools задаваме два параметъра, които са ни нужни за текстообработката на преводните варианти:

а) → вид на скобите (Brackets), използвани за обозначаване на общоприетите в теория на превода знаци за варианти: най-често това са или две прави вертикални линии | |, или две двойки прави вертикални линии || ||, които ограждат матрицата (или ако си послужим с по-употребяемия термин от текстообработката, матрицата е текстовото каре за вписване на вариантите);

б) → вид на матрицата, т.е. броят и разположението в пространството между ограждащите вертикали на текстовите карета, в които ще впишем вариантите; най-често броят им е 2, (разположени хоризонтално

вариант 1 вариант 2 или вертикално $\left. \begin{matrix} \text{вариант 1} \\ \text{вариант 2} \end{matrix} \right\}$ или 3
(разположени хоризонтално или вертикално $\left. \begin{matrix} \text{вариант} \\ \text{вариант} \end{matrix} \right\}$).

Ето как схематично биха изглеждали обичайните опции схеми за означаване на многовариантност при упражнения по превод, съчетани с текстообработка:

За избор от 2 варианта:

$\left\| \begin{matrix} \text{избор 1} \\ \text{избор 2} \end{matrix} \right\|$ вътрешен размер (размер $\times \frac{1}{2}$)-1

За избор от 3 варианта:

$\left\| \left\langle \begin{matrix} \text{избор1} & | & \text{избор2} \end{matrix} \right\rangle \right\|$ вътреш. размер (размер $\times \frac{1}{2}$)-1
избор3

При учебните преводи, извършвани по време на занятията или за домашно упражнение, съществуват възможности и за избор измежду повече варианти. Макар и силно пожелателни, те са слабо очаквани предвид не толкова високата езикова подготовка на курсистите в настоящия етап на обучението им.

За избор от 4 варианта:

$\left\| \left\langle \begin{matrix} \text{избор1} & | & \text{избор2} \end{matrix} \right\rangle \right\|$ вътреш. размер (размер $\times \frac{1}{2}$)-1
 $\left\| \left\langle \begin{matrix} \text{избор3} & | & \text{избор4} \end{matrix} \right\rangle \right\|$

За избор от 5 варианта:

$\left\| \left\langle \begin{matrix} 1 & | & 2 & | & 3 \end{matrix} \right\rangle \right\|$
 $\left\| \left\langle \begin{matrix} 4 & | & 5 \end{matrix} \right\rangle \right\|$

За избор от 6 варианта:

$\left\| \left\langle \begin{matrix} 1 & | & 2 & | & 4 \end{matrix} \right\rangle \right\|$
 $\left\| \left\langle \begin{matrix} 6 & | & 5 & | & 3 \end{matrix} \right\rangle \right\|$

За избор от повече варианти:

$\left\| \left\langle \begin{matrix} 1 & | & 2 & | & 3 & & 7 & | & 8 & | & 9 \end{matrix} \right\rangle \right\|$
 $\left\| \left\langle \begin{matrix} 4 & | & 5 & | & 6 & & 10 & | & 11 & | & 12 \end{matrix} \right\rangle \right\|$

Наричаме този трети метод за визуално представяне на многовариантност в учебните преводи „съставяне на програма“, защото, за да изглеждат добре предлаганите варианти, обучаемият трябва предварително да обмисли с какъв брой варианти разполага и как би желал те да изглеждат подредени, а за това е необходимо и инженерно, и програмно мислене.

Изхождайки от така откритите възможности на програма Microsoft® Word 10 за текстообработка, ето как биха изглеждали използваните 6 примерни текста от т.1 (вж. стр.2 и стр.3 по-горе), преформатирани съобразно с изискванията за оформление на преведения текст:

Примери с по два варианта за превод на една лексическа единица:

One Call е дистанционно, което ще може да ги контролира всичките, без да се налага да бъде предварително програмирано в $\left\| \begin{matrix} \text{завода} \\ \text{фабриката} \end{matrix} \right\|$.

equipment. They can run into trouble if the owner later buys, say, a brand-new model of TV. The controller will then be useless unless it was programmed with the necessary codes when it was built. The advantage of One Call, developed by Universal Electronics of Ohio, is that it can be updated at will.

One Call's memory is blank when it leaves the factory, but it is ready to receive whatever code the user's equipment needs. All it takes is a call to Universal's service line. The owner tells the operator which equipment he or she wants to control. The operator enters this information into a database system, which transmits the necessary codes down the phone line as a warble tone, similar to a fax signal.

Universal tried building a microphone into the controller, so that it could listen to the signal down the phone. But this made the unit expensive, and the poor sound quality of most phones made the system unreliable.

The new system works like a transformer that electromagnetically couples the controller with the telephone handset. As audio signals run through the wire coils in the handset's earpiece, they generate a weak electromagnetic field that leaks into the surroundings. A coil in the remote control picks up this field if the unit is held anywhere within 10 centimetres of the handset. The remote decodes the data and stores it in its memory.

The loading process takes around 10 seconds, and can be repeated to load several codes. Universal continually updates its database with the codes needed for new equipment, so the introduction of new models should not make One Call obsolete.

Universal showed prototypes of One Call at the Consumer Electronics Show in Las Vegas earlier this month. The first models will go on sale in the US in June for under \$25. They should appear in European shops by the end of the year.

Barry Fox

ПРИЛОЖЕНИЕ № 2

English-Bulgarian translation: Наберете „Д“ за дистанционно

Много съвременни домове съдържат разнообразие от електронни джаджи, включително прибори, в това число и уреди телевизори, видео записващи устройства, сателити и аудио оборудване. One Call е дистанционно, което ще може да ги контролира всичките, без да се налага да бъде предварително програмирано в завода.

Други универсални дистанционни дистанционни от типа „всичко-в-едно“ разчитат на чипове памет, които съдържат кодовете, нужни за управление на всички по-известни марки оборудване. Те могат да имат проблем, ако притежателят им по-късно си закупи, да речем, чисто нов модел телевизор. Дистанционното ще бъде неизползваемо, освен ако не е

програмирано с необходимите кодове още при производството му. Предимството на One Call, разработено от компанията „Юнивърсъл Електроникс“ от Охайо, е, че то може по всяко време да бъде ъпдейтвано.

При напускане на завода паметта на One Call е празна, но е готова да получи каквото и да е код, свободна, от който притежателят на оборудването се нуждае. Всичко, което е необходимо, е да позвъните на телефона на потребителя.

за клиенти. клиентската линия. линията за обслужване на клиенти. Притежателят казва на телефонистката каква техника той или тя ще иска да контролира. Операторът вкарва информацията в база данни, която прехвърля нужните кодове по телефонната линия във вид на чуруликащ тон,

подобен на сигнал от факс. В „Юнивърсъл“ се опитаха да вградят микрофон пробваха в дистанционното, така че да приема сигнала по телефона. Но това много оскъпи устройството, а лошото звуково качество на телефонните връзки направи системата ненадеждна.

Новата система работи като трансформатор, който по електромагнитен път свързва контролера с телефонния апарат. Когато звуковият сигнал минава през бобината в частта за слушане на слушалката, намотките той генерира слабо електромагнитно поле, което се разпръсква наоколо. Намотка в дистанционното улавя полето, ако устройството се държи в радиус от 10 см. от слушалката. Устройството декодира данните и ги складира в паметта си.

Процесът на зареждането с данни отнема около 10 секунди и може да се повтори за зареждане с няколко кода. Компанията „Юнивърсъл“ непрекъснато обновява базата данни с кодове, нужни за ново оборудване, така че въвеждането на нови модели [техника] няма да пускането на пазара направи One Call отживелица.

„Юнивърсъл“ показва прототипа на One Call От „Юнивърсъл“ показаха на Изложението за потребителска електроника в Лас Вегас по-рано този месец. Първите модели ще излязат на пазара в САЩ през м. юни и ще струват по-малко от \$25. Тези устройства ще трябва да се появят и в европейските магазини до края на годината.

Бари Фокс

Статията е препоръчана за публикуване от кат. „Чужди езици“.